

förstått att värdesätta den kunskap humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning genererar. Delvis har det att göra med att sjukvården idag står inför utmaningar som har sin grund i sociala och kulturella problemställningar, snarare än medicinska eller ekonomiska. Men det är ett möte där det lätt uppstår krockar mellan olika vetenskapliga perspektiv. Ett sådant perspektiv är att humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning vill generalisera sin forskning genom att t.ex. säga något om samhällets kultur genom enskilda fall. I *Diagnos och identitet* blir ett sådant perspektiv synligt när en del av bidragen inte specifikt handlar om sällsynta diagnoser utan om andra empiriska fält som behandlar identitet och diagnos. Centrala frågor att ställa sig i detta sammanhang är om den humanistisk-samhällsvetenskapliga forskaren kan använda sig av sina mer generella analyser när hon möter den medicinska världen eller ett förbund som *Riksförbundet Sällsynta diagnoser*? Är det vår förmåga att sammanföra empiriskt och teoretiskt olika fält som vi också kan bidra med till medicinen? Den här typen av diskussion skulle tydligare kunnat sätta fokus på hur redaktörerna tänker sig att antologin skall bli mottagen, men också hur den humanistisk-samhällsvetenskapliga forskaren skall förhålla sig till samarbete utanför akademien.

Trots min kritik tydliggör antologin *Diagnos och identitet* den riktning som humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning har slagit in på vad gäller forskning kring diagnos. I kapitlen finns många goda exempel, både empiriska och teoretiska, på hur diagnosforskningen idag utvecklas i en mer divergerande riktning. Som lärobok har den en viktig funktion att fylla, men det är också en antologi att förhålla sig till i framtida studier som rör hälsa, sjukdom och bot.

Kristofer Hansson, Lund

Tracking Discourses. Politics, Identity and Social Change. Annika Egan Sjölander & Jenny Gunnarsson Payne (red.). Nordic Academic Press, Lund 2011. 342 s. ISBN 978-91-85509-39-3.

Tracking Discourses är en antologi om de teoretiska perspektiven diskursteori (Discourse Theory, DT) och kritisk diskursanalys (Critical Discourse Analysis, CDA). Enligt bokens baksida undersöker antologins tolv författare de möjligheter som uppstår vid ett ökat utbyte av idéer mellan dessa två teoretiska traditioner.

I bokens förord och avslutningsvis i introduktionskapitlet sägs dock att syftet med antologin är att ge en översikt över dessa teoretiska traditioners användning inom skandinavisk, främst svensk, forskning, samt ge exempel på hur olika diskursteoretiska resonemang kan tillämpas på empiriskt material. Som läsare blir man således osäker på exakt vad det är som antologin kommer att erbjuda.

Bokens första introducerande kapitel av Annika Egan Sjölander, en av antologins två redaktörer, innehåller emellertid en jämförande översikt av diskursteori (hädanefter kallat DT) och kritisk diskursanalys (hädanefter kallat CDA). Kapitlet är förtjänstfullt klargörande och relevant för antologins fortsatta artiklar. Författaren gör en kortfattad litteraturgenomgång av forskningsfältens mest betydelsefulla verk, men refererar också till ett rundabordssamtal som skett vid Umeå universitet 2008, med ledande forskningsrepresentanter för CDA respektive DT. Egan Sjölander förtydligar också sin egen position i förhållande till dessa perspektiv. Hon har tidigare inte arbetat specifikt med dessa diskurstraditioner, utan har använt sig av Michel Foucaults diskursteori. Författaren gör en kort genomgång av Foucaults förståelse av diskurser och påpekar att de har haft stor påverkan på DT och CDA.

CDA och DT är två mycket inflytelserika riktningar inom det diskursanalytiska fältet, både internationellt och nationellt. Dessa två traditioner bär också båda på incitament att undersöka och diskutera (makt)fenomen i relation till demokrati, politik och sociala förhållanden. Bådadera riktningarna har sitt ursprung i den poststrukturalistiska traditionen kombinerat med ett konfliktteoretiskt perspektiv. Trots detta framstår CDA och DT som två skilda perspektiv, med förhållandevis lite (åtminstone tills nyligen) utbyte med varandra, och Egan Sjölander vill se närmare på hur detta kommer sig: vad skiljer perspektiven åt, vilka likheter finns, vad kan de lära av varandra?

Skillnaderna mellan CDA och DT beror i huvudsak på de vetenskapliga discipliner de växt fram ur; CDA har sitt ursprung företrädesvis inom lingvistik och DT har framför allt rötter i politisk filosofi. Dessa skilda bakgrunder, som Egan Sjölander menar är viktigare än vad en första anblick ger vid handen, leder till ontologiska olikheter som är svårare att överbrygga. Skillnaderna inbegriper också metoder för hur analysen utförs. Forskare som tillhör CDA tillämpar gärna tidigare utarbetade modeller som strukturerar analysen steg för steg, medan forskare inom DT tenderar att undvika sådana generella

lösningar. CDA-traditionen beskriver sig som eklektisk och använder gärna teoretiska begrepp från andra discipliner, t.ex. ”politik”, ”demokrati”, ”identitet”, medan forskare inom DT i högre grad problematiserar de begrepp och perspektiv de använder. Den mest uppenbara skillnaden mellan de teoretiska traditionerna är att de använder olika definitioner på vad som är diskurs. Enligt DT är allt diskurs, dvs. allt är konstituerat inom en diskurs, medan CDA hävdar att det finns områden som är icke-diskursiva.

Egan Sjölander påpekar dock att det finns forskningsområden som är gemensamma för CDA och DT, såsom social förändring, identitet, politik, medborgarskap och demokrati. Eftersom antologin har fokus på *tillämpningen* av de teoretiska perspektiven, betonas också likheterna mellan traditionerna eftersom de befinner sig inom samma forskningsfält.

Antologins andra kapitel är skrivet av David Payne och Jenny Gunnarsson Payne (den andra av redaktörerna). Liksom i introduktionskapitlet förs ett övergripande resonemang om teoretiska begrepp och koncept. Payne och Gunnarsson Payne jämför CDA:s och DT:s respektive förståelse och definition av begreppet ”kritik”, ett koncept som inbegrips i båda perspektiven men som inte bör tas för givet, och författarna frågar sig vilken funktion ett sådant begrepp fyller. Kapitlet avslutas med en fördjupad diskussion som bygger på Ernesto Laclau, en av huvudpersonerna i framväxten av DT, och dennes uppfattning av begreppet ”kritik”. Kapitlet är välargumenterat men med en hög abstraktionsnivå, vilket i det närmaste kräver tidigare insikter i ämnet.

Följande av antologins nio artiklar fungerar som fallstudier för tillämpningen av olika former av diskursanalys, främst DT eller CDA (två artiklar). De flesta av författarna arbetar med ett av dessa två perspektiv med utgångspunkt i ämnen som skola och utbildning, media och identitet samt plats och identitet, och redaktörerna har valt att sätta samman kapitlen efter det empiriska fält som undersöks. Skola och utbildning analyseras t.ex. i Sara Carlbauts bidrag, där statliga utredningar angående gymnasieskolan studeras genom DT, medan Jonathan Ngeh utgår från CDA i sin analys av mötet mellan kamerunska utbytesstudenter i Sverige och de institutioner och strukturer som har makt att inkludera respektive exkludera individen. Media och identitet behandlas bl.a. av Anna Johansson som anlägger ett diskursteoretiskt (DT) perspektiv på unga kvinnor med självskada, där en identitet som ”skärande” t.ex. kan förhandlas fram på särskilda internet communities el-

ler nätgemenskaper. Identitet diskuteras också av Alon Lischinsky, som genom CDA studerar identitet på organisationsnivå, i detta fall företag, och hur språk och ord kan betraktas som specifika resurser för diskursiva konstruktioner av identitet.

De artiklar som utgår från diskursteori, DT, refererar alla till arbeten av Ernesto Laclau och Chantal Mouffe och deras definition av diskurs: (här summariskt) att alla objekt och handlingar är meningsskapande, och att denna mening är beroende av historiska regelsystem eller diskursiva formationer. Anna Sofia Lundgrens bidrag, vilket undersöker äldre människors berättelser om åldrande i glesbygd, förklarar begreppet diskurs utifrån Laclau och Mouffe på ett föredömligt sätt: ”Discourse is thought to constitute the way a certain phenomenon is understood, and at the same time to define the limits of that understanding” (s. 314).

En intressant text är skriven av Joakim Isaksson som väljer att använda teoretiska begrepp från båda traditionerna. Isaksson undersöker hur diskursen kring skolelever med särskilda behov är artikulerad i en SOU-rapport om lärarutbildningen från 2008. Han använder DT med Laclaus och Mouffes begrepp ”artikulering”, vilket refererar till skapandet av mening. Begreppet artikulering förekommer också inom CDA, och är där förknippat med andra begrepp såsom ”intertextualitet”, vilket innebär att en text alltid bygger på andra tidigare texter. Isaksson argumenterar inledningsvis för att tillämpa båda begreppen artikulation och intertextualitet eftersom bägge framhäver hur diskursiva praktiker alltid bygger på tidigare handlingsmönster, samtidigt som de ifrågasätter dem. Begreppet intertextualitet ger också mer handfast vägledning för hur analysen ska gå tillväga. Författaren beskriver begreppen som en verktygslåda som kan appliceras på analysen. Isaksson fördjupar dock inte resonemanget rörande implikationerna av att bruka de två teoretiska perspektiven parallellt, vilket med tanke på antologins utformning hade varit intresseväckande.

Även Angelika Sjöstedt Landén har ett spännande bidrag där hon förenar DT med kulturforskaren och ”queer fenomenologist” Sara Ahmed och hennes verk *Cultural Politics of Emotions* (2004) för att kunna analysera känslors betydelse för individers upplevelser och strategier av vad som är möjligt respektive omöjligt inför framtiden. Sjöstedt Landéns empiriska exempel är utlokaliseringen av en offentlig myndighet från Stockholm till Östersund och konsekvenserna för de medföljande anställda. Författaren studerar vilka logiker som perso-

nalen i samband med flytten använder, vilka handlingar och scenarion som anses möjliga eller omöjliga, och åskådliggör relationen mellan individuell identitet och ideologiska föreställningar av geografisk plats. Textens DT-inriktning kommer från Glynos och Howarth (2007) och bygger på Laclau och Mouffe (1985) och deras koncept politiska och sociala logiker. Sociala logiker kan förstås som sociala regler som styr människors handlingar, medan politiska logiker fokuserar på hur dessa handlingar utmanas och/eller transformeras. Glynos och Howarth adderar en tredje dimension, "fantasmatic logics", för att kunna granska varför individer föredrar vissa handlingar eller praktiker framför andra, och hur sociala och politiska logiker "griper tag" i individen. Med stöd av Ahmed kan författaren visa hur de emotioner som griper tag i individen är positionerade i sociala system av maktrelationer och hierarkier.

Ytterligare två bidrag sticker ut, Mathias Sylwans och Stephanie Faye Hendricks. Båda författarna arbetar förvisso med diskursanalys, men varken med DT eller CDA. Sylwan tillämpar Michel Foucaults diskursteori, i synnerhet boken *The Order of Discourse* (1993), och fokuserar främst på det som Foucault kallar "systems of exclusion". Exkludering innebär ett särskiljande och en normalisering av vilka fenomen, individer, grupper, idéer, perspektiv etc. som är uteslutna respektive inkluderade i en diskurs. Detta koncept är sålunda Sylwans utgångspunkt för att studera det empiriska materialet som består av nyhetsreportage kring pappaledighet i svensk television mellan 1981 och 2005. Stor vikt läggs därför vid journalism som diskursiv handling liksom nyhetsprogrammets muntliga och visuella praktiker.

Faye Hendricks perspektiv är medierad diskursanalys (Mediated Discourse Analysis, MDA). MDA betonar sociala praktiker och medierade handlingar, vilket innebär mindre fokus på hur diskurser konstrueras i tal och text och mer på hur de utformas och utförs i handling. Medierad handling innefattar spänningen mellan individens målsättning med handlingen och situationens, i vilken handlingen utförs, sociala ramar. Faye Hendrick diskuterar hur identitet konstrueras genom sådana medierade handlingar utifrån exemplet med bloggverksamhet under pseudonym. På nätet skapas och förhandlas fram en identitet som bloggare, där pseudonymens anonymitet ökar förhandlingsutrymmet.

Antologier riskerar alltid att bli spretiga och kan vara hjälpta av att avslutas med ett sammanfattande kapitel, vilket även är fallet här. Om syftet dessutom var att diskutera utbytet mellan de två teoretiska traditionerna

DT och CDA, kunde artiklarnas ordning ha använts på ett uttalat sätt. Bidragen kunde ha ställts mot varandra och tydliggjort skillnader och likheter, istället för att som nu ordnas efter det empiriska undersökningsfältet. Inte heller de två kapitlen som har andra diskursanalytiska infallsvinklar än DT och CDA används för att belysa och framhäva antologins huvudsakliga inriktning, vilket är synd.

Antologin säger sig vilja ge en skandinavisk, främst svensk, översikt av vilken forskning som pågår inom fältet för diskursanalys. Som läsare känner jag mig dock inte övertygad om att jag har fått en sådan översikt då nio eller tio av de tolv författarna har sin tillhörighet, åtminstone delvis, vid samma universitet (Umeå). Snarare har jag fått några exempel på olika slags diskursanalytisk forskning som pågår i Sverige. Att visa på olika diskursteoriernas tillämpbarhet är emellertid det syfte som uppfylls mest och bäst, och jag ser boken som en god vägvisare för hur man kan gå tillväga vid användandet av dessa teoretiska traditioner.

Åsa Alftberg, Lund

Eva Österberg: *Tystnader och tider. Samtal med historien*. Atlantis, Stockholm 2011. 311 s. ISBN 978-91-7353-435-2.

En av Sveriges mest produktiva historieforskare, Eva Österberg, har intresserat sig för tystnaden och dess olika betydelser och funktioner. Rättare sagt har hon studerat de situationer i vilka tystnad rekommenderas, uttrycks eller blir ett tvång.

Författaren konstaterar att detta kulturella fenomen bland forskarna egentligen inte rönt något större intresse som huvudtema, men att det förekommer i väldigt många sammanhang där andra kulturella uttryck studeras. Hon har sålunda läst in sig på många områden både inom historieämnet och samhällsvetenskapen, t.o.m. i viss mån inom etnologin, för att vaska fram vad dessa kolleger haft att säga. I viss utsträckning bygger hon också på sina egna tidigare undersökningar av det svenska samhället genom tiderna. Vi kan alltså konstatera att Österberg inte i egentlig mening bedriver grundforskning, utan snarare har sammanfört mycket vetande ur disparata verk till en helhet. Bibliografin är mycket omfattande.

Boken måste ses mot bakgrunden av Walter Ongs studier om relationerna mellan den skriftliga och den muntliga kulturen. Österberg driver en tes om att tystna-